

Efter at den britiske regering i foråret 1963 var gået med til en opløsning af føderationen, rejste premierminister Field krav om, at Sydrhodesia opnåede uafhængighed. Den britiske regering var imidlertid ikke stemt for at give området uafhængighed, før der var gennemført en liberalisering af valgretsbetingelserne til fordel for den afrikanske befolkning. Under forhandlinger i maj-juni 1963 mellem premierminister Field og den daværende minister for centralafrikanske anliggender, Richard Butler gjorde Field det til en betingelse for sin deltagelse i forhandlingerne om opløsningen af føderationen, at Sydrhodesia fik et tilsagn om at opnå uafhængighed samtidig med Nordrhodesia og Nyasaland. Den britiske regering ønskede imidlertid ikke at tage afgørende stilling, og forhandlingernes forløb gjorde det tvivlsomt, om Sydrhodesia ville lade sig repræsentere ved konferencen i Victoria Falls om føderationens opløsning i begyndelsen af juli 1963. Den sydrhodesiske regering gav imidlertid møde. Ved konferencens afslutning gjorde premierminister Field det dog klart, at hans regering stadig var besluttet på at opnå uafhængighed.

I de følgende måneder synes den britiske regering at være blevet styrket i sin beslutning om ikke at give Sydrhodesia uafhængighed, før der er sket en væsentlig udvidelse af den afrikanske repræsentation. I en tale i underhuset i november 1963 gav ministeren for central-afrikanske anliggender således udtryk for, at spørgsmålet vedrørte hele statsamfundet, og at statsamfundslændene derfor burde konsulteres. Med statsamfundets nuværende sammensætning vil Sydrhodesias regering ikke kunne forvente støtte til at opnå uafhængighed, så længe den nuværende valgretsordning er i kraft.

Inden for den sydrhodesiske regering er en fløj med støtte blandt de mere ekstremistiske kredse inden for den europæiske befolkningsgruppe indstillet på i givet fald at søge at opnå uafhængighed ved en ensidig løsrivelse fra Storbritannien. Premierminister Fields mere afventende holdning er næppe uden forbindelse med de afgørende økonomiske vanskeligheder, som et brud med Storbritannien og det øvrige statsamfund ville betyde, eller med virkningen i øvrigt af den reaktion, som et sådant

skridt ville fremkalde i de øvrige stater i Afrika og i FN.

3. Føderationen Rhodesia og Nyasaland.

Planerne om at knytte de to Rhodesiaer og Nyasaland sammen var på tale i 1910 og blev overvejet flere gange i mellemkrigsårene og blev taget op igen efter 2. verdenskrig.

I april 1953 blev et forslag om dannelsen af en central-afrikansk føderation godkendt ved en folkeafstemning i Sydrhodesia. 25.000 stemte for og 14.000 imod af i alt 49.000 stemmeberettigede, deraf 47.000 europæere. I juni samme år blev et forslag om føderationens oprettelse godkendt af det britiske underhus. Føderationsplanerne blev mødt med modstand fra afrikanske kredse, ikke mindst blandt befolkningerne i Nordrhodesia og Nyasaland, som frygtede for at blive domineret af det europæiske mindretal i Sydrhodesia. Modstanden forhindrede dog ikke, at forslaget om føderationens oprettelse blev tiltrådt af regeringerne i Nordrhodesia og Nyasaland. Føderationen trådte officielt i kraft den 23. oktober 1953.

I føderationens forfatning fastslås det, at Sydrhodesia fortsat skulle have en parlamentarisk ansvarlig regering i overensstemmelse med sin egen forfatning, ligesom Nordrhodesia og Nyasaland skulle forblive britiske protektorater med særskilte regeringer så længe deres respektive befolkninger ønskede dette. Føderationens forfatning greb således ikke dybere ind i områdernes statsretlige status.

Den britiske regering bevarede fortsat en kontrol med føderationen som sådan. I Monckton-kommissionens betænkning (se nedenfor) hedder det, at Storbritanniens regering ikke blot gennem den kontrol, den i varierende grad udøver over de enkelte territoriers forfatning, men også i kraft af visse forfatningsmæssige begrænsninger i den myndighed, som er tillagt føderationens regerings- og lovgivningsmagt, har beholdt beføjelser til fortsat at udøve et ansvar over for befolkningerne i de tre områder. — De omtalte begrænsninger vedrørte hovedsagelig visse sider af lovgivningsmyndigheden, vetoret, udnævnelse af guvernør og udenrigsanliggender (jfr. sp. 1425 og nedenfor).